

FJALA E KRYETARIT TË PREZENCËS NË KONFERENCËN “EMIGRACIONI POLITIK SHQIPTAR 1944-1990”

19 shkurt 2020

Ju falënderoj që më keni ftuar të flas në këtë veprimtari shumë të rëndësishme e që zhvillohet në kohën e duhur.

Prezenca e OSBE-së e ka mbështetur dialogun për shkeljet e të drejtave të njeriut në të kaluarën prej shumë vitesh dhe kemi theksuar diçka në deklaratat dhe fjalimet tona:

Regjimeve shtypëse mund t’u vijë fundi ose me revolucion ose nga kolapsi, por nëse ato nuk diskreditohen edhe publikisht, ideologjia e tyre mund të rezistojë. Njohja e “të keqes dhe të së gabuarës” e ndan shoqërinë edhe më shumë nga regjimi i mëparshëm, dhe kontribuon te njohuria kolektive që përbën lëvizjen normative duke hedhur poshtë ideologjinë e mëparshme dhe te veprimi dhe afirmimi i ndryshimit ideologjik që përbën transformimin çlirues.

Pranimi dhe dënimi i krimeve të së shkuarës, mbart në vetvete një dimensionin transformues konsolidimi publik i të cilit sjell çlirimin e shoqërisë. Ekspozimi i gabimeve stigmatizon autorët e tyre, i nxjerr jashtë loje dhe i lë ata pas te një e kaluar e keqe. Një gjë e tillë përshpejton lëvizjen normative që është shumë e rëndësishme për këtë tranzicion çlirues.

Janë zhvilluar shumë studime rreth mënyrës se si armiqtë e luftës apo armiqtë politikë të së shkuarës mund të pajtohen pas luftës apo pas një shtypjeje të madhe, veçanërisht sa i përket Luftës së Dytë Botërore dhe shpërbërjes së diktaturave, qofshin ato komuniste apo të djathta dhe se si shoqëritë mund të pajtohen.

Përfundimet ende nuk kanë arritur të kenë karakterin e një paradigme mbizotëruese, por vërej një opinion të gjerë akademik, sipas të cilit, pa u marrë me të kaluarën, ndasitë në shoqëri do të qëndrojnë të thelluara dhe kthehen në hendeqe edhe më të vështira për t’u kaluar.

Duke parë Shqipërinë e sotme unë vërej argumente të forta që e mbështesin këtë pikëpamje akademike: Shpesh dëgjojmë – dhe sa më i ndezur debati, aq më shpesh ndodh – fajësim pa kursim për ata që mendojnë ndryshe. Nuk dëgjojmë vetëm argumente kundër këndvështrimeve të tyre, gjë që do të ishte normale, por dëgjojmë përpjekje për t’u zhbërë figurën. Dëgjojmë refuzimin e dialogut me kundërshtarin politik. Dëgjojmë sulme ndaj atyre që përpiqen të vendosin faktet përballë miteve.

E gjitha kjo më duket si mbetje nga modeli i sjelljes komuniste. Sikurse e përshkruajnë shkencëtarët, në pak vende polarizimi politik është kaq i thellë sa në Shqipëri dhe “përballja me të kaluarën”, me krimet e neveritshme të diktaturës komuniste, vetëm sa ka filluar.

Sipas literaturës, pajtimi ka nevojë të bazohet jo vetëm te drejtësia për sa i përket llogaridhënies dhe kompensimit, por gjithashtu në nocione të ndryshme të së vërtetës, pranimit dhe njohjes. Kjo nënkupton pranim të palëkundur të mizorisë – dhe njohja e kontekstit më të gjerë politik

dhe rrethanave janë të nevojshme për t'iu kundërvënë relativizmit të përgjegjësisë dhe ngritjes së miteve historike.

Dialogu rreth së kaluarës, për mua, është një akt i rëndësishëm për përparimin e lëvizjes normative të transformimit politik që përmenda më herët. Siç thotë edhe një nga studiuesit kryesorë të drejtësisë tranzitore, Ruti Teitel: Nevojitet kuptim i përbashkët politik, kritik ndaj ideologjisë së regjimit të mëparshëm. Gjyqet japin një pjesë të këtyre njohurive. Kthimi dhe kompensimi gjithashtu. Por edhe njohuritë e tjera për dhimbjet e së kaluarës luajnë rol thelbësor për aftësitë e shtetit që të ketë sukses me tranzicionin çlirues.

Komisionet e së vërtetës kanë luajtur rol thelbësor në shumë vende pas mizorive të diktaturave. Kultura e kujtesës e lidhur me viktimat dhe me vuajtjet përforcon ndryshimin e rrëfimit që është i nevojshëm për të ndërtuar një shoqëri liberale pas shpërbërjes së një diktature. Siç e ka përkufizuar presidenti i ndjerë i Çekisë Václav Havel: ndryshimi nga “të jetosh brenda gënjeshtërisë apo brenda të vërtetës”.

Thënë kjo, konferenca e sotme përbën një tjetër hap të rëndësishëm e të nevojshëm drejt të kësaj të vërtete. Vrasjet e njerëzve që përpiqeshin të largoheshin nga Shqipëria, ekzekutimi i atyre që kapeshin ndërsa përpiqeshin të largoheshin, eksodi i një pjese të mirë të elitës së para luftës në vitin 1944, largimi i detyruar i bashkëshortëve të huaj të shqiptarëve pas shkëputjes me Bashkimin Sovjetik – së bashku sollën kaq shumë dhimbje te njerëzit. Kjo vuajtje e meriton të theksohet këtu – dhe të jetë pjesë e përballjes me të kaluarën e keqe.

Ne, Prezenca e OSBE-së në Shqipëri, kemi mbështetur nga viti 2015 deri më vitin 2018 nxitjen e dialogut në Shqipëri për të kaluarën e saj komuniste. Po ashtu, kemi ndihmuar në zhvillimin e Autoritetit të Dosjeve të Ish-Sigurimit. Sot po punojmë me Fakultetin e Shkencave Sociale, Fakultetin e Drejtësisë dhe Fakultetin e Histori-Filologjisë të Universitetit të Tiranës për krijimin e një programi studimi të nivelit Master për Drejtësinë Tranzitore, në mënyrë që të krijojmë mbështetjen e duhur akademike në Shqipëri për këtë detyrë të vështirë. Jemi të lumtur që kontribuojmë në këtë dialog.